

Welke rol is toebedeeld aan fenomenologie en hermeneutiek bij de ontsluiting en explicitering van wat waarheid is? Deze bundel laat een aantal theologen en filosofen met een uitgesproken mening aan het woord. En dat is zeker een rijkdom. Maar in de eindredactie had men meer moeite moeten doen om enkele lijnen te trekken, zowel qua vormgeving als qua inhoud.

(Joris Geldhof)

E. Brito, *La théologie de Fichte* (Philosophie & Théologie), Paris, Cerf, 2007; 196 blz., € 25,-, ISBN 978-2-204-08463-5.

Dit relatief dunne boekje is de vrucht van een monumentale studie van om en nabij de 800 bladzijden, die B. in 2004 publiceerde (*J.G. Fichte et la transformation du christianisme*). Deze studie had de concepties van het christendom in Fichtes oeuvre als onderwerp. Onderzoeksmatig beoogde ze de volledigheid van het relevante bronnenmateriaal te bespreken. In feite zijn de grootste stukken tekst uit het voorliggende boek, op aanpassingen na, overgenomen uit de meer omvangrijke monografie; het chronologische schema en de minutieus volgehouden presentatiewijze 'eerst bespreking – dan interpretatie en kritiek' blijven behouden. De samenstelling van dit boek berust dus in de eerste plaats op veel schrap- en herordeningswerk en slechts in de tweede plaats op een inhoudelijke herprofilering. In plaats van de meer algemene vraag naar christendomtheorieën staat de ontwikkeling van Fichtes theologie centraal. Dat het überhaupt mogelijk is om dit thema te behandelen berust op de geduldig beargumenteerde vaststelling dat Fichte gedurende zijn hele loopbaan nooit volledig los is komen te staan van de christelijke godsdienst (zelfs niet ten tijde van de zogenaamde *Atheismusstreit*). Daarenboven veronderstelt B. dat de inhoud van wat Fichte over het christendom te vertellen had, theologisch relevant is voor vandaag, zelfs al kun je in Fichte bezwaarlijk zomaar een pleitbezorger van het christelijk geloof zien. Zonder twijfel zullen de beide boeken van B. over Fichte (2004 en 2007) onontbeerlijk blijken te zijn voor ieder die zich wil verdiepen in de thematiek van de complexe verhouding tussen theologie, christendom en Duits idealisme. De aangewende methode staat garant voor degelijkheid maar niet meteen voor een vlotte leesbaarheid.

(Joris Geldhof)

J.-B. Lecuit, *L'anthropologie théologique à la lumière de la psychanalyse: La contribution majeure d'Antoine Vergote*, Paris, Cerf, 2007; 678 blz., € 55,-, ISBN 978-2-204-08429-1.

In het werk van de godsdienstpsycholoog A. Vergote is de psychoanalyse van Freud en Lacan de hoofdpijler. Een halve eeuw na het verschijnen van zijn eerste artikelen over psychoanalyse en fenomenologie is er nu een zeer fraaie studie die het denken van Vergote samenvat en vruchtbaar maakt voor een theologische antropologie. L. richt daarbij de aandacht op drie hoofdelementen die zowel in de theologische antropologie als in het werk van Vergote centraal staan: de complexe eenheid van de mens; het verlangen en de liefde; de relatie met God. In het eerste deel van het boek staat de mens als eenheid van lichaam en geest centraal, wat bij Vergote uitdrukking vindt in het begrip 'libidineus lichaam'. Het tweede deel behandelt het Oedipus-complex en zijn structurerende functie, de sublimatie als creatieve ombuiging van de libido in de richting van een hoger doel, en verlangen en intersubjectiviteit. De begrippen *eros* en *agapè* komen daarbij uitvoerig aan bod. In het derde deel staat de relatie met God centraal. Hier worden Freuds teksten over religie besproken, en Vergote's pogingen de freudiaanse psychoanalyse te bevrijden van reductionisme en pathologisch denken en haar zo constructief te maken voor een beter verstaan van de werkingen van de menselijke geest, van geloof en religie. Cruciaal is hier Vergote's opvatting over religie als symbolische orde waarin de mens binnentreedt via de 'openbaring', en daardoor in staat wordt gesteld een liefdesband met God te verlangen en te ontwikkelen. L. heeft een prachtige studie over Vergote geschreven. Enkel de contextualisering van zijn denken had wat beter uit de verf kunnen komen. Zeer aanbevelenswaardig!

(Herman Westerink)